

Írástanítás a 21. században

Századunkban az íráskészségnek és annak fejlesztésének nagyobb a jelentősége, mint pár generációval régebben a betűvetésnek. A mai világban a siker egyik fő pillére, ha tömören, logikusan alkotó módon fejezzük ki önálló gondolatainkat. Aki nem ír értelmesen és logikusan, nehezen (vagy egyáltalán nem) érvényesül az üzleti életben, az oktatásban s az élet sok más területén. Ezért is fontos végiggondolni, hogy a 21. század oktatói hogyan tanítják diákjaikat fogalmazni. Itt persze a betűformálásról, helyesírásról és nyelvtanilag helyes szerkezetekről sokat lehetne beszélni és ezek tanítása mindig is fontos szerepet töltött be iskoláinkban. Viszont e területek mellett (talán még inkább előttük) még fontosabb, hogy a gyermekek hogyan szerkesztik meg mondanivalójukat és vállalkoznak-e arra a nem könnyű feladatra, hogy komplex gondolataikat is kifejezzék. Hányan olvastunk már olyan fogalmazásokat, melyek megfeleltek a tanító előírásainak, mert elég hosszúak és helyesírási hibák nélküliek voltak – de valami hiányzott belőlük? Az a valami sokszor az a különleges zamat lett volna, amit a gyerekek nem mertek megkockáztatni, hanem csak a megszokott, kissé unalmas mederben csordogáló gondolataik leírására vállalkoztak. Kérdés: vajon miért? A tanulók (majdnem minden szinten) az elvárásoknak és a vizs-csacsatolásoknak megfelelően teljesítenek. Ha egy kijavított dolgozat vöröslík a helytelen nyelvtani és helyesírási hibák javításától, akkor a tanuló legközelebb figyelmét nagymértékben ezekre a területekre fogja irányítani, még ha a tanító több ízben kiselőadást tart a gondolatok kidolgozottságáról is. Tehát az írástanítás hosszú távú következményeit nem szabad figyelmen kívül hagyni.

Fogalmazás régen és ma

Hogyan folyt régen az írástanítás és milyennek néz(het)ne ki a 21. századi írásoktatás a mai alsó tagozatos tanteremben? Régen az írás és fogalmazás-óra a tanító által meghatározott menetben és formában zajlott, ahol minden kisgyermek ugyanazon könyv ugyanazon oldalán ugyanazt a feladatot végezte. A fogalmazásokat előre meghatározott témában kellett megírniuk és az alsósok, megküzdve a feladattal, teleírták azt a lapot, amit a tanító kitűzött célul. A gyerekek közül páran élvezték az írás szépségét, de a legtöbben inkább azon tanakodtak, hogy vajon még hány szót kell leírni ahhoz, hogy a lap megteljen. A végén sok szó nagyobb betűvel is íródott, mint a fogalmazás elején.

A penna és töltőtoll világából katapultáltunk a golyóstoll és számítógép világába. A gyerekek egyre fiatalabb kortól kezdve egyre több időt töltenek elektronikus üzenetek gépelésével az SMS, közösségi oldalak és a twitter világában, mint a vonalas füzet felett. A technikai fejlődéssel egyetemben azt is észrevette sok pedagógus és szülő, hogy a gyerekek nagy része egyrészt kevesebbet ír és sok esetben sokkal rövidebben és felszínesebben fejezi ki magát. E tendencia elemzésekor felmerül bennünk a kérdés: hogyan lehet a mai gyerekek érdeklődését felkelteni az írás szépsége iránt? Az új nemzedék tanítása új metódusokat kíván.

Mi motiválja a kisdíákokat az írásra? A sok tényező közül feltétlenül alapvető fontosságú a „tanulási környezet” légköre. Ha a gyermekek, a tantermi közösség elfogadott és fontos tagjaiként barátságos, elfogadó, szeretetteljes környezetben tanulhatnak, akkor a feladathoz kényelmesen és feszültségek nélkül láthatnak hozzá. A tanító pedagógiai filozófiája és módszertana ugyanilyen fontos. Ha nem csak a „végterméken” van a hangsúly, hanem az írásfolyamat ugyanolyan fontosságú szerepet játszik a tanításban, a gyerekek megértik, hogy egy fogalmazás nem készen robban ki az ember fejéből, hanem még a na-

gyon sikeres írók is többször átírják mondanivalójukat és rendre átszervezik írott szövegeiket. A folyamat, mely elvezet a fogalmazás végső formájához talán még fontosabb, mert akkor és ott zajlik igazán a tanulás. Egy másik fontos segítő tényező az, ha a gyerekek maguk dönthetik el, hogy miről szeretnének írni és saját élményeiket, gondolataikat, bajaikat és örömeiket oszthatják meg az olvasóval.

Egy konkrét példán keresztül bepillantást nyerhetünk egy olyan osztályba, ahol a gyerekek autentikus, problémamegoldó tevékenységgel tanulhatják meg papírra vetni gondolataikat. Mint régen az inasok, akik a könyvkötés, kardkészítés vagy a pékmesterség fortélyait mesterüktől a műhelyben „lesték el”, úgy sajátíthatják el a mai gyerekek az íráskészséget és a különböző technikákat tanítójuktól (és néha még előrehaladottabb osztálytársaiktól is). Képzeljünk el egy harmadik osztályt, ahol a gyerekeknek meg kell tanulniuk úgy fogalmazni, hogy az írott szövegnek legyen egy érdekes bevezetője, kidolgozott közzepe (ahol ténymegállapításait bizonyítékkal vagy példákkal kell alátámasztaniuk) és egy frappáns vége. Ez nem könnyű feladat sokszor még sokkal idősebb tanulóknak sem. Milyen módszerrel közelítsük meg az írástani tanítást, hogy a kisiskolások ne csak megtanulják szépen kifejezni magukat, hanem még élvezzék is a fogalmazást?

Harmadikos újságírók

Ebben a harmadik osztályos autentikus tanulási környezetben a gyermekek a fogalmazásórán az iskola újságját írják és publikálják. Fogalmazásaikat elsősorban nem azért írják, hogy a tanító néni elolvassa, kijavítsa és leosztályozza azokat (bár a későbbiekben erre is sor kerül). Olvasóközönségük az egész iskolai közösség, beleértve a szülőket is – akiknek írva a tevékenység értelmet és jelentőséget ad. Míg a tanító-olvasó nem „valódi” hallgatóság, mert célja a figyelem felhívása a hibákra, addig az újság olvasói inkább a gyermekek kommunikatív szándékára reagálnak (persze ennek az írásnak is hibátlanul kell lennie – sőt még jobban). Igazi olvasóközönségnek írva tanulják meg az iskolások, hogy milyen tudást és hogyan osszanak meg másokkal. Így már nem csak arról van szó, hogy beteljen a lap és a szöveg tökéletes helyesírással készüljön el. A cél annak elérése, hogy a szöveg olyan érdekesen, okosan vagy szellemesen íródjon meg, hogy felkeltse az olvasók érdeklődését. Az ilyen autentikus kommunikatív célkitűzés javítja az írásmű szerkezetét és minőségét.

Ebben az „informális”, stresszmentes, kényelmes, támogató és elfogadó környezetben a gyerekek dönthetnek saját tanulásuk felől. Például meghatározhatják, hogy miről szeretnének írni, kit szeretnének meginterjúvolni, mikor és hol szeretnék az iskolában az interjúkat elkészíteni, mikor és hogyan szeretnék megírni és kijavítani cikkeiket. A tanító mindig készen áll a gyermekek segítségére és differenciált órávezetéssel minden gyermek saját igényeinek és szükségleteinek megfelelően segít.

Valódi újságírók meghívásával a gyermekeknek igazi lehetőségük nyílt arra, hogy szakemberekkel beszélgessenek el az írás folyamatáról, a nehézségekről, technikákról és a publikálás logisztikájáról is. A gyerekek hamar megtanulják, hogy az írásnak nem feltétlenül az a legcélravezetőbb módja, ha mindent azonnal papírra vetnek tervezés és vázlatkészítés nélkül. A gyerekek ebben az osztályban az igazi újságírók által használt módszerekkel haladnak a publikálás felé: gondolataikat rendezve „előírják”, vázlatot készítenek, interjúkérdéseket állítanak össze, elkészítik az interjúkat, jegyzetelnek és az előkészületek után leülnek a számítógéphez (vagy vonalas füzethez) és leírják az első vázlatot, melyet később átírnak, kijavítanak és megbeszélnek „kollegáikkal”.

Az újságíráshoz hasonlítani szándékozó fogalmazásóra másik nagy előnye: oly’ mértékben motiválja a gyermekeket az önkifejezésre, hogy az írás sokszor nem fejeződik be

az órán, hanem folytatódik iskola után otthon vagy akár egy szakkörben. Márpedig mi lehet fontosabb annál, mint hogy a gyerekek maguk keressék az alkalmat az írásra és ők noszogatják a felnőtteket, hogy olvassák el legutóbbi „cikküket”?

Cave Ágnes

A környezeti oktatás jövője

A környezetvédelem és a pedagógiai tevékenység mint alkotmányos értékek

A környezetvédelem oktatása alapvetően pedagógiai feladat. A pedagógiai feladatok azonban nem választhatók el teljesen a szabályozási környezettől, hiszen a különféle – szakmai, jogi, erkölcsi stb. – normák határozzák meg a pedagógia mozgásterét. Tehát azt a mozgásteret, melyben az iskolai oktatás folyik.

A környezetvédelem jogszabályi változásai, ha közvetlenül nem is mindig – illetve többnyire nem –, de indirekt jelleggel irányítják a zöld pedagógia gyakorlóit. Magyarország az utóbbi években is megélt környezetjogi változásokat, de a környezetvédelemben még várat magára egy teljesen új törvény, mely az új alkotmány környezetvédelmi követelményeit és vívmányait bontja majd ki. Akárcsak az 1995. évi, többször módosított, hatályban lévő környezetvédelmi törvény, az új alkotmány alapján várhatóan elkészülő új zöld kódex is tartalmaz majd útmutatást az ökopedagógia számára. Miként a hatályos zöld kódex, az új környezetvédelmi törvény is az általános keretet lesz hivatva meghatározni. Az Országgyűlés Alkotmány-előkészítő Eseti Bizottsága „Magyarország Alkotmányának Szabályozási Elveiről” szóló, az Országgyűlés Hivatalába 2010. december 20-án beérkezett önálló indítványa úgy fogalmaz: „Mindenkinek joga van az egészséges környezethez, ezért mindenkinek kötelessége is az élő és élettelen környezet óvása. A testi és lelki egészség biztosítása érdekében az állam törvény alapján gondoskodik a munkavédelemről, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezéséről, a sportolás és rendszeres testedzés biztosításáról, valamint az épített és természetes környezet védelméről.” „Az alkotmány – az egészséghöz való joghoz hasonlóan – tartalmazza azokat az állami kötelezettségvállalásokat, melyek az alkotmányban szereplő szociális és kulturális jogok előmozdítását szolgálják.”

Az, hogy hatályos helyesírási szabályzatunk értelmében az „alkotmány” szót kisbetűvel kell írni, míg a jogalkotási termékekben rendre-másra nagybetűvel szerepel, felvetheti helyesírásunk ez irányú aktualizálását. Lehetséges, hogy az „alkotmány”-nak írásban is „Alkotmány”-nak kellene lennie. Hasonlóképpen az „alaptörvény”-t is „Alaptörvény”-nek lehetne írni. Mivel számos ilyen részletkérdés bújkol meg jogi reformjaink mögött, ezzel jelenleg nem érdemes foglalkozni.

Az alkotmányos értékek között tehát továbbra is szerepel a környezetvédelem és a pedagógiai tevékenység. A hangsúlyok azonban elmozdultak. Jelenleg a környezetvédelem olyan alkotmányos érték, mely önmagában is törvényt keletkeztet. A leendő környezetvédelmi törvényünk megfogalmazásai azonban óhatatlanul is általánosabb és ezáltal időtállóbb textust fognak eredményezni.

A környezeti edukáció jövője

Ma még nem látszik, mikorra válhat elkerülhetetlenné egy környezetvédelmi törvény megalkotása, és az is kérdés, hogy az ökoedukáció szerepelhet-e egy tágabban és alapelviesebben fogalmazó zöld kódexben.

társadalmi hierarchiákat elutasító attitűdjeire, vagy akár a BTK hatékonyságot, racionalitást elutasító jellegére.

Összegzőképpen leszögezhetjük, hogy a felsőoktatás értékekre vonatkozó elméleti kereteiből megvonható kép elég távol esik az aktuális hallgatói értékvilágoktól. A tudományos élet racionális beállítottsága, a humanisztikus attitűdök nem általánosíthatók, sőt, olykor negatív előjelekkel jelennek meg a diákok preferenciáiban. Mindeközben olyan faktorok (személyekben boldogságot kereső) és értékek (kellemes élet) válnak preferálattá, amelyek a klasszikus hallgatói képtől – amelyek minden bizonnyal számos idealizált vonást mutatnak fel – távolabbra esnek. Elemzésünk keresztmetszeti jellege révén ugyanakkor nem tud választ adni arra a kérdésre, hogy ezen distancia a felsőoktatás eltömegesedése előtt is hasonló mélységű volt-e, vagy pedig az utóbbi évek hoztak jelentősebb elmozdulást ezen a területen.

Az értékek és a felsőoktatás kapcsolatát vizsgálva ugyanakkor még számos kevésbé megismert kapcsolat vár feltárára, amelyek a jelen tanulmányunkban alkalmazott kutatási technikákkal nem vizsgálhatóak. Ezek talán legfontosabbika a felsőoktatás értékpreferenciákra gyakorolt hatása, s ezen belül leginkább az a kérdés, hogy a karok sajátos karakterisztikája, amely jelen tanulmányunkban is megmutatkozik, milyen folyamatok eredményeképpen jön létre. Felfogható-e egyfajta előzetes szelektív mechanizmusként, amely a pályaválasztás során bizonyos szakok választása felé mozdítják a diákokat (pl. a segítő pályák választása esetében), vagy a fő hangsúlyok és jellegzetességek a felsőoktatásban eltöltött évek során formálódnak sajátossá? S ha ez utóbbi állításunk igaz, akkor fel kell tennünk magunknak azt a kérdést, hogy milyen ágensek, milyen irányokba és milyen mechanizmusokon keresztül képesek alakítani a diákok gondolkodási struktúráit, hogy a jelen tanulmányunkban is megtapasztalt karakterisztikák kikristályosodhatnak.

Bocsi Veronika